

פרשת וַיַּצַּא

צִדְקַת תְּעֵשֶׂה לַיְמִינָה – וַיֵּצֵא

"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב – לִישָׂא אִשָּׁה...וַיֵּלֶךְ תְּרַנָּה" – האם זה המקום הראוי?!

פרשתנו משתרעת על פני תקופה של כעשרים שנה, בהן יעקב מסיים כמעט, לבנות את בית ישראל לשבטיו. ושאלות למכביר צצות ועולות בהתייחס ליסודות עליהם נבנה עם ישראל. יעקב נושא לו שתי אחיות, פעולה שעתידה להיאסר מן תורה, "וְאִשָּׁה אֶל אָחִתָּהּ לֹא תִקַּח לְצֶרֶר...בְּחַיֶּיהָ". ואם לא די בכך, ארבעה מהשבטים הם מבני השפחות, בלהה וזלפה. אם נעמת זאת מול הכתוב, "וְלִבְנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יֶצְחָק בְּנֵו בְּעוֹדוֹנוֹ חַי", "נגלה" מעין פיחות ביחס לאברהם, ובוודאי ביחס ליצחק, שדבק ברבקה ולא לקח לו אשה אחרת, בכל סטאטוס שהוא, על פניה. ועוד יש לתמוה על "התחרות" המתקיימת בין האמהות, להוליד כמה שיותר שבטים, כאילו תחת הסיסמא "כל המרבה הרי זה משובח", למרות שאנו מייחסים את מעלתו של עם ישראל לאיכותו ולא לגודלו. הדברים מגיעים עד כדי ביטויים קשים, שאינם ראויים לכאורה להישמע מפיהם של צדיקים כיעקב ונשותיו, כמו פנייתו של יעקב אל לבן, "הֲבֵה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מְלֹאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיךָ", או תביעתה של רחל "הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אָנֹכִי". וב"ה, במהלך פרשתנו נולדים ליעקב אחד עשר בנים, כל אחד מהם מייצג שעה ייחודית ביומו הבונה של יעקב.

מדוע שולחת רבקה את יעקב תְּרַנָּה? הסיבה הגלויה לעינינו, וכמו סמויה מעיני יצחק, היא המשאלה המקננת בלבו של עשו, "יִקְרְבוּ יָמֵי אָבֶל אָבִי וְאֶהְרֶגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי". אך ליצחק, רבקה משדרת את המיאוס שהיא חשה כלפי נשות עשו "קִצְתִּי בְּחַיֵּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת". ואפשר, שהקב"ה סובב את הדברים כך שעשו ירצה להרוג את יעקב, כדי שיהא עליו לגלות לחרן ולשאת את רחל ולא. הסיבה העיקרית המוצגת כטפל, והנראית כטפל, היא בעצם העיקר. זו הפעם השנייה בה נשלח מישהו לחרן, כדי להביא לנישואי אחד מהאבות. אם נבדוק היטב נגלה שקשרי הנישואין של כל אחד מהאבות, של עם ישראל, נקשרים בְּחָרָן או עוברים דרכה: אברם ושרי מתיישבים בְּחָרָן עד שאברם מקבל את הציווי "לֶךְ לְךָ" ויוצא משם עם הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן". אברהם מתעקש שלא להשיא ליצחק מבנות כנען, אף לא מבנותיהם של אנשים שהוא מכיר היטב וסומך עליהם, כמו ממרא, ענר ואשכול, או דמשק אליעזר, עבדו הנאמן. אברהם משביע את אליעזר, "כִּי אֶל אֲרֻצֵי וְאֶל מוֹלְדֹתַי תֵּלֶךְ וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק". ומוזרה מכל, התנהגותה של רבקה המכירה היטב את אחיה, לבן הרמאי, ואפילו מודעת לכך שעשו בנה ירש ממידותיו. היא אינה נרתעת ומגייסת למטרה זו אף את יצחק, המצווה את יעקב "קוּם לֶךְ פְּדֹנָה אֶרֶם בֵּיתָה בְּתוֹאֵל אָבִי אֲמֹד וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבָן אָחִי אֲמֹד". האם יצחק לא שמע מפי אליעזר ומפי רבקה מה טיבו של גיסו? ומה כל כך מיוחד בְּחָרָן, שרק בה ניתן למצוא את השידוך הטוב ביותר?

ננסה לחפש אחר המכנה המשותף לבחירת הכלה בעבור שלשת האבות. אברם נושא לאישה את שרי בתו של הרן אחיו. יצחק נושא לו את רבקה בת בתואל, נכדתם של נַחֹר ושל מִלְכָּה אחות שָׂרִי (בתו של הָרָן). ומהו המכנה המשותף הצר ביותר אליו מתייחסים כל השמות שמנינו? התשובה היא תְּרַח, כולם צאצאים של תְּרַח. וראה זה פלא, גם רַחֵל וְלֵאָה, נשותיו של יַעֲקֹב ובנותיו של לְבָן, הן צאצאיות של תְּרַח. ולאור העובדה שבהיותו באור כשדים עסק תְּרַח בעבודת אלילים ובהפצתה, האם נכון לחפש כלות לזרעו של אַבְרָהָם אבינו, היהודי הראשון, דווקא אצל תְּרַח ואצל ממשיכי דרכו: נַחֹר, בְּתוֹאֵל וְלָבָן? האם זו תופעה מקרית, או שמא מדובר במגמה מכוונת? ומעניין שבמקרה שלנו, שתי החלופות מתלכדות להן, והתשובה היא, גם מקרה וגם מכוון. כאשר אליעזר מגולל באוזני בְּתוֹאֵל וְלָבָן את סיפור השליחות שלו, הוא אומר "וַיִּשְׁבַּעֵנִי אֲדֹנָי לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִים...אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵּלֶךְ וְאֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָּ אִשָּׁה לְבְנִי". כלומר שאברהם יודע בדיוק איזו סחורה הוא רוצה, הוא מבקש לו כלה מִבֵּית אָבִיו (הלא הוא תְּרַח). אליעזר מסתכן לכאורה בקביעה מוקדמת של מבחן ההתאמה לכלה, אך הוא עושה זאת לאחר תפילה בה הוא מבקש מהקב"ה, אלוקי אדוניו "הֲקַרְהָ נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אַבְרָהָם". ואכן הקב"ה מסובב את הדברים כך, ש"במקרה", מתוזמן היטב, "וַיְהִי הוּא טָרַם כְּלָה לְדָבָר וַיְהִי רַבְקָה לְצִאת אֲשֶׁר יֵלְדָה לְבְּתוֹאֵל בֶּן מִלְכָּה אִשְׁתֵּי נַחֹר אָחִי אַבְרָהָם וְכַדָּה עַל שְׁכָמָה". אנו רואים שהכתוב טורח להדגיש את הזיקה המשפחתית של רַבְקָה לאברהם אבינו (דרך נחור).

מדוע למרות שהקב"ה ציווה את אַבְרָם "לֶךְ לְךָ מִאֲרָצְךָ וּמִמּוֹלְדֹתְךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ", אברהם כמו שומר עדיין חסד נעורים לארץ מוצאו ולבית אביו? אם כנען היא "ארץ הבחירה", מדוע שלא לבוא עימם בקשרי נישואין? התשובה לכך נמצאת בפרשת אחרי-מות, הנקראת ביום הכיפורים, "וַיִּכְמַעְשֶׂה אֲרָץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתִּיהֶם לֹא תִלְכוּ". במה דברים אמורים? התורה מונה שם איסורים שונים של ניאוף, זימה וגילוי עריות. ומסבירה התורה "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנֹשֵׁי הָאֲרָץ אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם וַתִּטְמְאוּ הָאֲרָץ: וְלֹא תִקְיֵא הָאֲרָץ אֶתְכֶם בְּטַמְאָכֶם אֶתֶּה פֶּאֶשֶׁר קָצָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם". אמנם, תרח ובניו לקו באמונה, אך לא במידות. כאשר יש באדם מידות טובות, ליקוי באמונה ניתן לתיקון, אך מַעוֹת בדרך ארץ, לֹא יִתְקוּן. ומעניין שכל אחד מבניו תְּרַח, אַבְרָם, נַחֹר וְהָרָן, מעורב תורשתית בהקמתו של עם ישראל. מדוע זכה תְּרַח לכך שלכל בניו זיקה ישירה להולדתו של עם ישראל. זכיתי לשמוע פעם מפי הרב ארמוני שליט"א, כי אם נחבר את ראשי התיבות של השמות תְּרַח, אַבְרָם, נַחֹר וְהָרָן נקבל את המילה 'תְּאַנָּה', חיבור שמרומז בְּמִשְׁלִי, "נֶצֶר תְּאַנָּה יֹאכַל פְּרִיָּה". בשעתו נראתה לי הַתְּאַנָּה כתולדה מקרית בהחלט של ראשי תיבות. אך בידענו כיום, שהמקרה הוא הדבר המכוון ביותר, נכון לשאול, מהו הקשר בין בניינו של עם ישראל ובין הַתְּאַנָּה, וכיצד תְּרַח מתחבר לתמונה?

אם נחפש כדרכנו, אחר המופע הראשון של התאנה בתורה, נגלה כי היא נזכרת לראשונה מייד לאחר שחיה ואדם אוכלים מפרי עץ הדעת, "וַתִּפְקְחָה עֵינֵי שָׁנֶיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵרְמָם הֵם, וַיִּתְּפְרוּ עֲלֵהּ תֵּאֲנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲלָרִית". ומגלים לנו חז"ל, כי עץ הדעת תאנה היה, "הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנו". התיקון אמור להיות בדומה לקלקול, ומשקלקלו בתאנה, תפרו מהעלים שלה חגורות לתיקון. אם נמשיך בקו זה של חשיבה, יש מקום לומר שפעולה זו של "התלבשות", לאחר שגילו "כִּי עֵרְמָם הֵם", כמו באה ללמד שחלק מחטאם היה כרוך בגילוי עריות, בהתפתות לנחש. ואכן במקרה (מכוון), הפסוק האחרון, הקודם לפרשיית "חטא עץ הדעת", הוא "וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׂשׂוּ". יוצא איפוא, שהתאנה היא המקור למיתה שנגזרה על האדם בעקבות חטא עץ הדעת, ולכן היא אמורה לייצג גם את התיקון העתידי לחטא זה, את הגאולה, שבעקבותיה תקוים בנו נבואתו של הנביא ישעיה, "בְּלַע הַמָּוֶת לְנֶפֶשׁ", ביטול המיתה.

אך סיפור הגאולה ארוך הוא ובא טיפין טיפין, כפי שמרומז בתאנה. אחד המאפיינים המייחדים את התאנה משאר עצי הפרי, הוא דרך ארייתן (לקיטתן) של התאנים. מה מייחד את התאנים, לעומת הענבים למשל? פעולת הבציר נעשית כמבצע רציף, עוברים מגפן לגפן ובוצרים את כל האשכולות. האשכולות מבשילים באותה תקופה, פחות או יותר, מה שאין כן לגבי התאנה. התאנים מבשילות אומנם בעונת הקיץ, אך בקצבים שונים מאוד, ובכל אחד מהעצים, ניתן למצוא בו בזמן, תאנים בשלות העומדות ליפול בכל רגע, מחמת כובדן, ולעומתן, גם פגים הרחוקים מאוד מבשלות. לכן, בנויה אריית התאנים על סיבוב מידי בוקר, בין כל עצי הפרי, ואיסוף של התאנים הבשלות בלבד. פעולה זו חוזרת על עצמה מידי יום, עד תום העונה. לכן מחייבת התאנה השגחה מיוחדת ומעקב מתמיד אחר מצבה, ורק מי ש"נָצַר תֵּאֲנָה", הוא זה ש"יאכל פְּרִיָהּ".

לפי המדרש, אילו היה אדם הראשון, שנברא ביום השישי, מתאפק וממתין כמה שעות, כי אז היה זוכה לאכול בהיתר, מפרי עץ הדעת. וניתן לראות בפסוק רמז לכך, שרק מי שהוא "נָצַר תֵּאֲנָה", כלומר צאצא של תֵּרַח, אֲבָרָם, נְחֹר וְהָרָן, יזכה לגאולה, לאכול מפרי עץ הדעת. לפי פנימיות, פסוק זה רומז למשיח, המביא את הגאולה. במסגרת הצאצאים של תֵּרַח "שכחנו", ולא סתם, את לוט. לוט הוא בנו של הָרָן (אחיהן של שרה ומלכה) ושמו מעיד על מהותו. ה'לוט' הוא בד, שכל מטרתו לכסות ולהסתיר על משהו מיוחד, עד שאנו "מסירים את הלוט". בלוט טמונים ניצוצות חיוניים להבאתו של המְשִׁיחַ, אך הם אינם ניכרים בשל הקליפות העבות שלו המסתירות אותם. שתי בנותיו של לוט עוברות על גילוי עריות, כדי למנוע את אובדן האנושות ובמטרה להמשיך חיות בעולם, בחשבון שהן ואביהן, הם שרידי האנוש היחידים מהעולם שנשמד במסגרת מהפכת סדום ועמורה. הניצוצות שבהן מתגלים רק בדורות מאוחרים יותר, ברות המואבנית, ממנה יוצא דוד המלך, ובנעמה העמנית אשת שלמה המלך ואמו של רחבעם, שמזרעו אמור לבוא המלך המשיח.

וניצוצות אלו, הפזורים להם על פני הדורות, מקרבים בהדרגה את הקץ, אך עלינו להימצא כל הזמן במצב של "נָצַר תֵּאֲנָה", ולהשתדל שלא להחמיץ אף ניצוץ, וכל יהודי הוא בגדר ניצוץ. רגישות זו מגיעה עד כדי מה שעלול להישמע כגסות רוח. כאשר חולפות שבע שנות עבודתו ברחל, יַעֲקֹב פונה אל לבן בדרישה, "הֲבָה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמֵי וְאִבּוֹאָהָ אֵלַיָּהּ". הזו לשונו של יַעֲקֹב התם ובר האורייני? אלא שערכה של המילה 'הֲבָה' הוא 12, ובאמצעותה יַעֲקֹב כמו מרמז על התפקיד שלו, להביא לעולם שנים עשר שבטים, אבני הבניין של עם ישראל. וכמו שבתאנה בשלה, לא ניתן להשתהות אפילו יום אחד, כך גם הוא מחשב ימים, "כִּי מָלְאוּ יָמֵי", וחושש לאבד ניצוצות שהגיע יומם. ומניין לנו שאין המדובר בתאוות וביצרים? על כל מעידה התורה, "וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִי בְּעֵינָיו כְּמִיּוֹם אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ". יַעֲקֹב שבא לתקן את הצד הזה של הפיתוי, בו נכשלו אדם וחיה בחטא עץ הדעת, נושא לו אשה ראשונה בהיותו בן שמונים וארבע, ועומד בכל הפיתויים הנקרים בדרכו עד אז, בתחום חיי האישות. בדומה, גם אליעזר מגלה עמידה עיקשת, כאשר לבן מציע לעכב את צאתה של רבקה (הניצוץ שהתגלה), "תֵּשֶׁב הַנְּעָרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עֶשְׂרִים אַחַר תֵּלָךְ". אליעזר מסרב להישאר אפילו יום אחד נוסף, "אַל תֵּאֲחָרֵנוּ אִתִּי וְהָ הַצְּלִיחַ דְּרָכֵי שְׁלַחוּנִי וְאַלֶּכָה לְאֲדָנִי", ובהסכמת רבקה, הם יוצאים לדרך בו ביום.

ואם המקור ה"תאני" חשוב כל כך, כיצד הרשה יַעֲקֹב לעצמו, להוסיף את בלהה זלפה על נשותיו? לפי המדרש, בְּלָהָה וְזֵלְפָה אף הן בנותיו של לבן היו, אך מפילגשיו, בעוד רַחֵל וְלֵאָה היו בנות הגבירה. מנהג נקוט היה באותה תקופה, לתת את בנות הפילגשים במתנה, כְּשִׁפְחוֹת פֶּרְטוּיּוֹת לְבָנוֹת הַגְּבִירָה. רק הצירוף של ארבעתן מכונן את "כור הברזל", העתיר בניצוצות, וראוי להיותך ולהולדה של עם ישראל, וכפי שמגלה לנו האר"י הקדוש, שמראשי התיבות בְּלָהָה, רַחֵל, זֵלְפָה, לֵאָה נקבל בְּרִזָּל. אם נשוב ונתבונן במילה תֵּאֲנָה וננסה לייחס את האמהות והאבות למרכיבי השונים, נגלה כי המילה תֵּאֲנָה כמו נחצית לשתיים, תֵּא - נה. כל האבות הם המשכה זכרית ישירה, בן מאב, מְתָרַח, ומֵאֲבָרְהָם, מהמחצית הימנית - ת"א. ואילו כל האמהות, הן תולדות של נְחֹר וְהָרָן, מהמחצית השמאלית - נ"ה, המייצגת את האמהות, ובעצם את הכלות, המבוקשות ומתקבלות מהענפים נְחֹר וְהָרָן. ולקינוח, נסתפק בכך שבגימטריא, נ"ה=כָּלָה.

דבר חסידות

המתחיל במצוה: על האוסף ממון לשם צדקה כלשהי – לתרום את המטבע הראשונה. (ספר השיחות תש"ה – אדמו"ר הרי"ץ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / ס / ח

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.